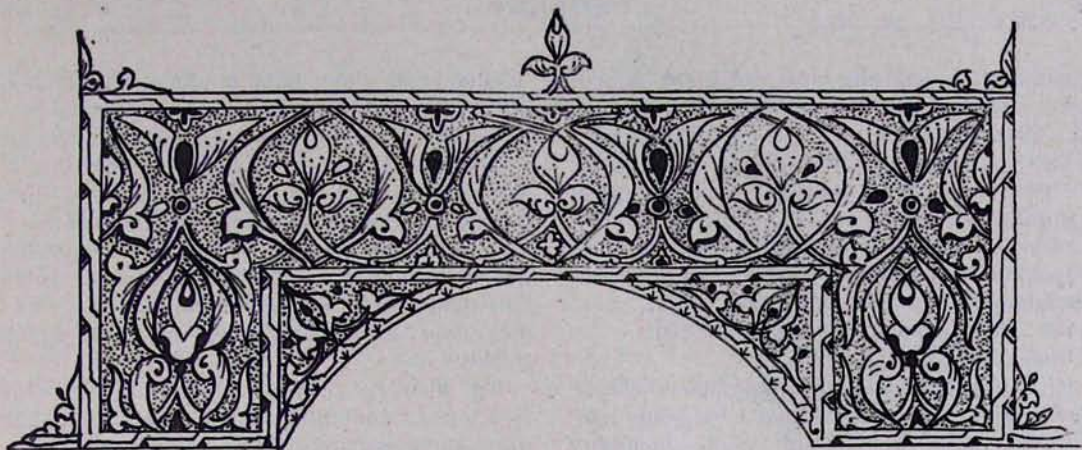

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՈՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՆՎԱՆԱԿՈՉՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՌԻՄ

«Նորահրաշ պսակաւոր և պօրագլուխ առաքի-
կեաց, վառեցար զինու հոգւոյն արիաբար ընդ-
դէմ մահու Վարդան քաջ նահատակ, որ վա-
նեցեր պթշնամին, վարդագոյն արեամբ քով
պսակեցեր զեկեղեցին»:

Այս խոսքերով է սկսվում այն գեղեցիկ ջարականը, որ Ս. Ներսէս Շնորհալի հայրապետը ձոնել է Վարդանանց հիշատակին, ազգային-եկեղեցական այն տոնին, որ ամեն տարի մեծ ջութով նշում է Հայաստանյայց եկեղեցին:

Դարեր են անցել Վարդանանց մղած ճակատամարտից, բայց նա անմար ջահի նման հեռավոր անցյալի խորքից լուսավորում է մեր ժողովրդի անցած պատմական ուղին և ջերմ ու հուպիչ զգացմունքներով լցնում ամեն մի հայ քրիստոնյայի սիրտն ու հոգին:

Փետրվարի 10, հինգշաբթի:

Այսօր Մայր տաճարում, առավոտյան հանդիսավոր ժամերգությունից հետո, Ավագ խորանի վրա մատուցվում է ս. պատարագ՝ նվիրված «Սրբոց Վարդանանց պօրավարացն մերոց՝ հապար երեսուն և վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմի»:

Այսօր միաժամանակ նշվում է նաև Նորին Ս. Օծոթյուն Տ. Տ. Վապգեն Ա Ամենայն Հա-

յոց Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչու-
թյան տարեդարձը:

Մայր տաճարը լցված է հավատացյալների հոծ բազմությամբ:

Օրվա պատարագիչն է հոգևոր ձեմարանի փոխտեսուչ Տ. Հայկապո:ն արքեպ Նաջարյանը: Դպրաց բաժնի երգեցողությունը կատարում է հոգևոր ձեմարանի ուսանողների երգչախումբը:

Ժամը 11.30-ին եկեղեցական թափոռով Մայր տաճար է առաջնորդվում Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը:

Ս. պատարագի արարողությունից հետո պատարագիչ հայր սուրբը Իջման ս. սեղանից արտասանում է Վարդանանց և Ղևոնդյանց հիշատակին նվիրված հետևյալ ոգեշունչ քարոզը.

«Յանուն հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, ամէն»:

«Քանզի հաստատեալ եմ՝ եթէ ոչ մահ և ոչ կեանք, և ոչ հրեշտակք և ոչ իշխանու-

թիւնք ... և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ ի սիրոյ անտի Աստուծոյ...» (Հռոմ. Ը 38—39):

«Ձի լաւ լիցի մեզ մեռանել ի պատերազմի, քան տեսանել զչարչարանս ազգի մերոյ և սրբութեանց մերոց» (Ա Մակ. Գ 59):

«Եթէ հասեալ իցէ ժամանակ մեր՝ մեռցուք քաջութեամբ ի վերայ եղբարց մերոց և ոչ խառնեսցուք զանուն վատութեան ընդ արութիւնս քաջութեան» (Ա Մակ. Թ 10):

Սիրելի հավատացյալներ,

Այս երեք հատվածները վերցված են Աստվածաշնչից: Առաջինը Պողոս Առաքյալի թղթից է, իսկ մյուս երկուսը՝ Մակաբայեցվոց գրքից: Այս երեք իմաստալից խոսքերից է, որ մեծ եղիջե պատմիչը ներշնչվել և գրել է իր «Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին» երկը: Հասկանալու համար եղիջեին, հասկանալու համար Վարդանանց ոգին, պետք է ըմբռնել և հասկանալ Աստվածաշունչը: Եթե մի կողմ թողնենք կրոնական, հոգեկան այն մոլիչ ուժը, որ հայտնվեց Վարդանանց, ապա Ավարայրի ճակատամարտը մի փոքր դեպք է հայ ժողովրդի պատմության մեջ, որտեղ երկու ուժեր, հայերը՝ փոքր բանակով, և պարսիկները՝ մեծ բանակով, իրար դեմ էին ելել: Թեև հայերը քաջությամբ էին կռվում, բայց պարզ է, որ մեծ ուժի առջև տեղի տալով պիտի պարտվեին:

Վարդանանց պատերազմը պետք է դիտել իր ժամանակաշրջանի տեսանկյունից: Պատմությունը եղելությունների մի շղթա է, որտեղ ոչ մի դեպք չի կարելի հասկանալ և իմաստավորել պատմության ընթացքից առանձնացվելով: Վարդանանց պատերազմը Ավարայրի դաշտում կազմում է հայ պատմության ոսկե շղթայի օղակներից մեկը: Ճիշտ է, որ քրիստոնեությունն սկսեց տարածվել Հայաստանում դեռևս առաջին դարում: Ճիշտ է, որ Դ դարում հայ ժողովուրդը, առաջինը լինելով քրիստոնեական պատմության մեջ, քրիստոնեությունը դարձրեց իր պետական կրոնը: Սակայն Դ դարը մի տեսակ պայքարի և հաստատման ժամանակաշրջան եղավ քրիստոնեության համար, որպեսզի այն տեղ գտնի հայ հոգու և հայ մտքի մեջ:

Մտավորապես 240-ական թվականներին պարսից զահի վրա էին Սասանյանները, որոնք ռիսերիմ թշնամիները դարձան հայկական պարթևական թագավորության: Շուրջ հիսուն տարի նրանք պայքարեցին թուլացնելու համար հայկական պարթևական թագավորությունը, որպեսզի այն ենթարկեին իրենց կենտրոնական իշխանությանը:

Մինչև քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակվելը, Հայաստանը Պարսկաստանի դեմ հիսուն տարվա մաքառման մի շրջան էր

անցկացրել: Հայ ժողովուրդը շարունակեց իր այդ պայքարը նաև քրիստոնեության դրոշի տակ: Հատերը կարծում են, թե հայերը քրիստոնեությունն ընդունելով մի մեծ սխալ գործեցին, որովհետև քրիստոնեությունը քարոզում է խաղաղություն և թե այդ պատճառով հայերը վայր դրեցին իրենց վենքը: Հայ ղեկավարները արդեն Դ դարի վերջին պզուժ էին գալիք այն մեծ արհավիրքը, որ դանդաղան սրի պես կախվել էր հայ ժողովրդի գլխին:

Եվ ահա երեք անձինք՝ Սահակ Պարթևը՝ Գրիգոր Լուսավորչի տան վերջին արժանավոր ներկայացուցիչը, Վռամշապուհ թագավորը՝ Արշակունյաց թագավորության ամենապայծառ ղեկավարը, և Մեսրոպ Մաշտոցը՝ հայ ժողովրդի ծոցից ծնված մեծ լուսավորիչը, մտածում էին, «երկինք և երկիր իրար խառնում», որպեսզի գտնեն մի այնպիսի ուժ, որի վրա հենվելով՝ հայ ազգը կարողանար փրկվել իր այդ տկար ռազմական վիճակով: Եվ ահա «երկինք և երկիր իրար խառնելով», Մեսրոպ Մաշտոցը տվեց հայ ժողովրդին իր 36 տառերը: Այդ տառերը պիտի դառնային ինքնապաշտպանության այն հզոր ուժը, որով հայ ժողովուրդը երկար դարեր պիտի կարողանար իր ինքնությունը պահել և գնալ դեպի հավիտենականություն: Պարսիկները, երբ Հազկերտ թագավորի օրոք կրոնափոխության հրովարտակ ուղարկեցին հայերին, արդեն ավելի քան հիսուն տարով ուշացրել էին հայ ժողովրդին իր հավատից, իր էությունից՝ խախտելու և պարսիկ մազդեպական կրոնին դարձնելու համար: Այնպես որ, երբ Վարդան Մամիկոնյանը և հայ նախարարները ժողով գումարեցին Արտաշատի մեջ և որոշեցին պատասխան գրել Հազկերտ թագավորին, երբ նրանք իրենց ստորագրությունները և կնիքն էին դնում հրովարտակի պատասխանի տակ, արդեն իսկ այդ պահին Ավարայրը հըստակ էր նրանց համար. ավելին, նրանք մահից էլ այն կողմ էին անցել և պատրաստ էին դիմավորելու Ավարայրը անվախորեն: Վստահ եմ, որ Ավարայրի գիշերը Վարդան Վրամյանը հիշեց իր Մեծ Հորը՝ Սահակ պարթևին, հիշեց այն ալեհեր ծերունուն, որի ծնկների վրա նա մեծացել էր, որից լսել էր Աստվածաշնչի պատմությունները: Եվ Վարդան Մամիկոնյանն ինքը դարձել էր մարգարե և ամբողջ գիշեր, կիսաքուն, ոգևորում էր Հայոց բանակը մարգարեական ջնջով՝ մեջ բերելով մակաբայեցիների քաջությունը և արիությունը: Եվ այս դեպքում է, որ իսկապես կարելի է ասել՝ «յի լաւ է մեռանել ի պատերազմի, քան տեսանել զչարչարանս ազգի մերոյ և սրբութեանց մերոց»: Այնտեղ, Ավարայրի դաշտում, երկու բանակներ կային:

Պարսից բանակը չէր եկել Հայաստանը գրավելու, քանի որ այն արդեն իրն էր: Նա եկել էր հայ հոգին գրավելու: Հայ հոգին, սակայն, հայ ժողովրդի սրբությունն էր, և այդ սրբությունը ոչ մեկը չէր կարող գրավել, միայն Աստծուն էր այն նվիրված: Եվ ահա հայ մարտիկները իջան դաշտ՝ մոռացած նույնիսկ պատերազմի իրողությունը: Վարդանն իր հազար երեսունվեց վկաներով խոյանում էր թշնամու վրա՝ մոռացած պատերազմական արվեստի բոլոր նրբությունները, նա անձնազոհորեն մտնում էր բանակի մեջ, որովհետև նա գնում էր դեպի ապագան:

Վարդանն իր 1036 վկաներով ընկավ Ավարայրի դաշտում, սակայն, ինչպես ասացինք, նա նախօրոք գիտեր այն փորձությունը, որից պիտի անցներ ինքը: Եվ այն երեքը՝ Ս. Սահակը, Ս. Մեսրոպը և Վռամշապուհ արքան, վստահ եմ, որ երկնքից դիտում էին այդ ահեղ մարտը, այն առաջին լուրջ վտանգը, որը նժարի վրա էր դնում հայ մշակույթը, հայ ժողովրդի բախտը: Այդ ահեղ պահին նրանք տեսան, թե ինչպես իրենց աշխատանքը իպուր չէր անցել և թե ինչպես կրակի միջով անցնելով՝ Վարդանանք և նրանց ընկերները առավել ևս ամրացրին հայ ոգին և հայ ժողովրդին պատրաստեցին հավիտենականության համար:

Դարեր անցան: Հայ ժողովուրդը ունեցավ իր առավել տխուր օրերը, սակայն Վարդանանք մնացին հայ պատմության մեջ իբրև ներշնչող ու ոգևորող ուղենիշ օրինակ: Ամեն անգամ, երբ հայերը զգացին, թե օրհասական ժամի մեջ են, նրանք ուժ և եռանդ ստացան նրանցից՝ մեր այդ առաջին նահատակներից: Վարդանանց պատերազմը շարունակվեց դարեր շարունակ, տարբեր դրսևորումներով:

Եվ ահա հասավ Ի դարի սկիզբը, երբ օտար ուժեր, չար ուժեր կրկին անգամ հավաքվել էին մեր ժողովրդի գլխին և ուզում էին վերջ տալ նրա պարությանը: Ինչպես Վարդ ծնվում, մեծանում և մահանում է, այնպես էլ ժողովուրդները կարող են նույն ճակատագրին արժանանալ: Մարդիկ կային, որոնք կարծում էին, թե մեր ժողովրդի վախճանը հասել է: Սակայն ոչ: Հայ ժողովուրդը չէր պատրաստվել մեռնելու համար: Հայ ժողովուրդը ներքին այնպիսի թաքուն ուժ ուներ, որ անծանոթ էր բոլոր չար ուժերին և թշնամիներին: Եվ ահա այդ հոգեկան ուժին ապավինած՝ Սարգսրապատի ճակատամարտում հայ ժողովուրդը գնաց կռվի՝ ապրելու վճռականությամբ, գնաց, որպեսզի ապրի: Եվ ապրեց ու դիմացավ:

Այսօր, սիրելի հավատացյալներ, խաղաղ օրեր ենք ապրում և մենք մեզ շատ բախ-

տավոր պետք է զգանք՝ նկատի ունենալով մեր պատմության ընթացքը: Վարդանանց պատերազմը այսօր էլ շարունակվում է: Այս խաղաղ կյանքում ամեն անգամ, երբ մեր երկրում մի նոր ծառ է տնկվում, ամեն անգամ, երբ մի նոր քար է ավելացվում, որպեսզի մի շենք բարձրանա, դա մի հզոր վենք է դառնում այն բոլոր չար ուժերի դեմ, որոնք կարծում էին, թե հայ ժողովրդի վախճանը հասել է: Մեր կյանքում այսօր ամեն մի լավ երևույթ ինքնին մի դափնեպսակ է՝ բերված մեր նախնիների սուրբ հիշատակին, որոնք հանձն առան մահանալ, որպեսզի մենք այսօր ապրենք և գոյատևենք: Այնքան ժամանակ, քանի դեռ Վարդանանց հոգին մեր մեջ վառ է, հայ ժողովուրդը միշտ հավիտենականության ճանապարհին կմնա, այժմ և միշտ և հավիտյանս հավիտենից, ամեն»:

Նույն օրը, ժամը 13-ին, Վեհարանի հանդիսությունների դահլիճում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի է ունենում Վարդանանց տոնին նվիրված հանդիսություն՝ կազմակերպված հոգևոր ճեմարանի տեսչության կողմից:

Հանդիսությանը ներկա են Մայր Աթոռի միաբանությունը, Արարատյան հայրապետական թեմի քահանայից դասը, Գերագույն Հոգևոր խորհրդի անդամները, մայրավանքի պաշտոնեությունն ու աշխատավորները, հոգևոր ճեմարանի դասախոսական կազմն ու ուսանողությունը, հայրենի մտավորականության ներկայացուցիչներ, ուխտավորներ և այլ հյուրեր:

Հանդիսությանը ներկա են նաև Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ռուբեն Պարսամյանը և տեղակալ Անդրանիկ Հասրաթյանը:

Հանդիսությունն սկսվում է Վեհափառ Հայրապետի «Հայր մեր»-ով, որից հետո հնչում է Հայկական ՍՍՀ պետական հիմնը: Բացման խոսքով հանդես է գալիս Ս. Հայկապուն արքեպիսկոպոսը:

«Ողորմածությամբ և կամոքն Աստուծո կրկին անգամ հավաքվել ենք Միածնաեջ այս սուրբ վայրում՝ տոնախմբելու Ավարայրի դաշտում ընկած հերոսների հիշատակը: Հավաքվել ենք վերանորոգելու մեր ուխտը, մեր երդումը որպես հայեր, որպես ժառանգները մեր նախնյաց: Այս տոնախմբումը պարզ ձևականություն չէ կամ սովորական գրական կամ երաժշտական մի երեկո, այլ վերարժևորումն այն բանի, ինչ պատահեց սրանից ալելի քան 1500 տարիներ առաջ, որը այսօր էլ, մեր օրերում և մեր պայմաններում, մեծ արժեք և նշանակություն է ներկայացնում:

Ավարայրը եղավ այն փորձաքարը, որով արժեքավորվեցին նրանից առաջ և հետո եղած դեպքերը: Վարդանանց լույսի տակ նոր իմաստ ու նշանակություն են ստանում ապատատենք Հայկ դյուցազներ, Արա Գեղեցիկը, Սասունցի Դավիթը, իսկ պատմության շղթան երկարում է Ավարայրից մինչև Սարդարապատ, Բ համաշխարհային պատերազմ և մեր օրերը:

Աստվածաշնչից Վարդանանք ուսանել էին, որ կյանքը մարդուն տրված մեծագույն պարգևն է Աստծուց: Սակայն արժեքներ կային, որոնց համար կարելի էր զոհաբերել այդ մեծագույն պարգևը: Ապատ ապրել, ապատ լինել և այդ ապատության մեջ ամուր պահել իրենց պապերի հավատը: այս վեհ գաղափարով տոգորված՝ նրանք գիտեին, թե մահ ոչ իմացյալ մահ է, իսկ իմացյալ մահը՝ անմահություն:

Այնուհետև Վարդանանց հերոսամարտի խորհրդին նվիրված հետևյալ խնամված բանախոսությամբ հանդես է գալիս հոգևոր ճեմարանի գրաբարի դասախոս, բանասիրական գիտությունների թեկնածու դոցենտ Պետրոս Բեդիրյանը:

«Ամեն տարվա նման, այսօր էլ հավաքվել ենք այստեղ՝ հարգելու Վարդանի ու Վարդանանց նահատակների հիշատակը, փառավորելու նրանց անունները, ովքեր հանուն Հայրենիքի չխնայեցին մարդու համար ամենից թանկ բանը՝ կյանքն անգամ:

Հեռավոր 451-ի մայիսի 26-ի շաբաթ օրը իմացյալ մահով ընկավ նա՝ «մեր հայրենյաց հոգի Վարդանը», որի անվանը սերունդները գորովանքով կցեցին «Քաջն», «Մեծն», «Կարմիրն» մակդիրները: Տերունական օրը՝ կիրակին, բախտ չունեցան տեսնելու մեր փոքր ածուից՝ մի բուռ ժողովրդից ամբողջ հազար երեսուն և վեց այրեր, որոնք ընկան, որպեսզի Մեսրոպի սուրբ աջով վառված այն երեսուն և վեց անմար կանթեղները շարունակեն լուսավորել մեր ճանապարհը: Հազար երեսուն և վեց քաջորդիք, պիտի սսեր մատենագիրը, «եղին վանձինս իւրեանց ի վերայ հայրենեաց եւ ճշմարիտ հաւատոյն»:

— Փառք պարտվածներին:

Եվ ամեն Վարդանանցի հայ եկեղեցու կամարների տակ հնչում է Ներսես Շնորհալու «Նորահրաշը»՝ ի պատիվ «Սրբոց Վարդանանց պորավարաց հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին»:

Նորահրաշ պըսակաւոր եւ պորագլուխ

առաքինեաց,
Վառեցեր քինու հոգւոյն արիաբար ընդդէմ,
մահու,

Վարդան, քաջ նահատակ, որ վանեցեր
պթշնամին,
Վարդագոյն արեամբ քո՝ պսակեցեր
վեկեղեցին:

Իսկ նրանք, որ կոչված էին ժողովրդի հոգևոր առաջնորդը լինելու, օրհասական այն օրը «ոչ ինչ վանգիտեցին... գալ ընդ նոսին ի գործ պատերազմին. քի ոչ եթէ մարմնական համարէին վկոյն, այլ հոգեւոր առաքինութեան. ցանկային մահակից լինել քաջ նահատակացն» (Եղիշե. «Զվախեցան գալու նրանց հետ պատերազմական գործի, քանի որ այն կոչվել ոչ թէ մարմնական էին համարում, այլ հոգևոր առաքինության: Ցանկանում էին մահակից լինել քաջ նահատակներին»):

— Պատի՛վ պարտվածներին:

Քանզի «Վարդանանքը» գերդաստան չէ, տոհմ չէ: Այն ազգային ոգի է ու շունչ: Գործունեության պատվանդան է նաև: Իբրև այդպիսին՝ Վարդանանք ճանաչում են գտել Ավարայրից անմիջապես հետո ու իբրև հայրենասեր հավաքականություն հիշվում են դեռևս Դավիթ Անհաղթի (Զ դար) ու Մովսես Կաղանկատվացու կողմից (Է դար):

Վարդանանք կռվեցին արաբական գերիշխանության դեմ՝ շուրթներին այս խոսքերը. «Քաջությամբ մեռնենք մեր աշխարհի և մեր ազգի համար, և թող մեր աչքերը չտեսնեն մեր սրբաբանների և մեր Աստուծո փառավորման վայրերի ոտից կոխան լինելն ու պղծվելը, այլ թշնամիների սուրը թող նախ և առաջ մեր դեմ ուղղվի, ապա թող անեն, ինչ կկամենան: Մեր անձերը զոհենք ճշմարիտ հավատի փոխարեն և ոչ թե երկրավոր կյանքի սիրուն...» (Ղևոնդ Պատմիչ):

Եվ ինչպե՞ս չհիշեն հերոս մուսալեռցու գոռ հայտարարությունը. «Ես այստեղ եմ ծնվել, այստեղ էլ կմեռնեմ: Թշնամու հրա՛սնով ստրուկ չեմ դառնա ես: Փախստական ու գաղթական չեմ դառնա, քանի զենք ունեմ ձեռքիս...»:

Վարդանանք կռվեցին սելջուկ-թաթարների գերիշխանության դեմ. «... (Անի) քաղաքի համար բազում օրեր կատաղի պատերազմ մղեցին... բոլոր քաղաքացիները՝ առյուծասիրտ դարձած, դիմագրավեցին այլազգիներին, որոնց զորքը, կատաղի պատերազմից ճարահատյալ, ամոթով հեռացավ» (Մատթոս Ուռհայեցի):

Վարդանը, արդեն Աղասի անվան տակ, դյուցազնորեն կռվեց նոր պարսիկների դեմ. «Ո՛վ թուր ունի, առաջ ի՛մ գլխիս խփի, ի՛մ սիրտս խրի, ապա թե ո՛չ՝ քանի բերանումս լեզու կա, փորումս սիրտ, ես լեղապատառ ձեն կտամ. «Էդ ո՛ւմ վրա եք թուր հանել,

հայոց մեծ ազգին չե՞ք ճանաչում» (Խաչատուր Աբովյան):

Վարդանանք հերոսաբար մարտնչեցին Հայրենականի ճակատներում, ընդդեմ ֆաշիզմի, հանուն նորոգ հայրենիքի ապստամբության, «յորում բազումք առաքինացան քան պակաս»։ «—Նրանք կյանքը սիրեցին և կյանքի համար մեռան: Բարձր հայրենասիրական կյանքը: Նրանք հաղթեցին մահին և ահա նրանք կենդանի են» (Դերենիկ Դեմիրճյան):

— Փա՛ռք ու պատի՛վ հաղթողներին:

Եվ պատմաբանից ակնկալվում է ոչ միայն ու ոչ այնքան փաստն արձանագրել, այլև ու որքան վեր հանել այդ փաստի ներքին տրամաբանությունը, ժողովրդի մտքի ու հոգու մեջ արմատ գցած այն ավանդույթը, որ մղում է նրան այն և ոչ թե մեկ ուրիշ գործողության:

Ժամանակի երկու հզոր բանակներին իր ուժը ցույց տված ու տիկ հանվելու գնով երկրի և թագավորի արժանապատվությունը պաշտպանած Վասակ Մամիկոնյանի անուղղակի շառավիղ, Սահակ Պարթևի թոռ Վարդան Մամիկոնյանը բնական է, որ դաստիարակված լինելը Հայկի ոգով՝ ընդդեմ Բելի, Արա Գեղեցիկի ոգով՝ ընդդեմ Շամիրամի, Տիգրանի ոգով՝ ընդդեմ Ածյառի, կամ Արշակի ոգով՝ ընդդեմ Շապուհի... Ուրեմն Վարդանը չէ՛ր կարող չլինել, ու բարեբախտաբար եղա՛վ: Ուրեմն Վարդանն ու նրա ժողովուրդը չէ՛ին կարող ուրիշ ճանապարհ ընտրել:

«Պատմությունը կյանքի ուսուցիչն է»,—ասում էին հին հռոմեացիները: Եվ անսալով միանգամայն Մեծ Ռուսուցի դասին՝ Վարդանանք ճանապարհին է ընտրվել նույնիսկ այն օրերին, երբ մեր բարբարոս ոսոխի կարմիր ջարդը կարծես թե այլևս ոչ մի շիջ կենսական հյուս՝ չէր թողել հայոց տոհմիկ արյան մեջ: Ե 1915-ից ընդամենը 3 տարի հետո, Վարդանանք պատերազմից ուղիղ 1467 տարի և 2 օր անց, նախնյաց արյունով սըրբացած հայոց հողի վրա տեղի ունեցավ նոր Ավարայրը՝ Սարգսրապատի ճակատամարտը, այս անգամ նաև ֆիզիկական հաղթանակի ելքով...

Եվ այսպես, ամեն անգամ որ «մեր թշնամին յուր սուրն է դրել, յուր օրհասական սուրը մեր կրծքին», ամեն անգամ որ «չի եղել ելք ու ճար»,—«հիմի է՛լ լռենք, եղբարք» հարցին հայ ժողովուրդը միշտ էլ բացասական պատասխան է տվել և ոտքի ելել: Քանի որ ինքնությունից, լեզվից ու հավատից նահանջելու հաշվին («մեղա՛, մեղա՛ Արարատին») ինչ-որ «խոհեմություն» հանդես բերելը մեր մեջ որակվել ու որակվում է իբրև վասակություն, մի՛միայն վասակություն:

Քանի «Ամենայն թագաւորութիւն բաժանեալ յանձն իւր՝ աների եւ ամենայն քաղաք կամ տուն բաժանեալ յանձն իւր՝ ոչ կացցէ» (Մատթ, ԺԲ 25. «Իր մեջ բաժանված ամեն թագավորություն կավերվի, և իր մեջ բաժանված ամեն քաղաք կամ տուն կանգուն չի մնա»):

Ուստի մեր ողջ պատմությունն այլ բան չի եղել, քան դիմադրական մի ճիգ:

Այդ դիմադրական կռիվները գրեթե միշտ եղել են անհավասար, հանգեցրել են ֆիզիկական պարտության և լուկ բարոյական հաղթանակի, ու մեր «պորութեամբ տկար» «փոքր ածուն» դարեդար ավելի է փոքրացել, գրեթե և մեռել, բայց ապա սկիզբն է առել «կենդանանալու»։ Եվսիկ Կողբացին պիտի ասեր՝ «վի քեզ պարութեան օրինակն նկարիցէ», օրինակը «ժրաշալի հարության», որի հույսը երբեք չի լքել մեզ:

Ու մենք դարձել ենք, գերմանացի Արմին Վեգների խոսքով ասած, «պարտությամբ չհաղթված ժողովուրդ»:

Մեր մարտական ոգին բնավ չի դարձել ռազմատենչ ոգի. «Մենք մեզ ոչ ոքից չենք գերադասում»: Պարզապես «մի նշխարով, մի կում ջրով» կերտել ենք մեր դպրությունը, արյան վերջին շիթով պաշտպանել ու պահպանել այն, ասել է թե՛ մեր ինքնությունը, մեր հավերժությունը:

— Փա՛ռք ու պատի՛վ հաղթողներին:

Մեսրոպ Մաշտոց և Վարդան Մամիկոնյան... Այս անունները՝ պատմականորեն իրենց ձեռք բերած ամենալայն տարողությամբ, թերևս այն երկու կետ ձկներն են, որոնց վրա հանգչում են մեր գոյությունն ու գոյատևումը: Քանի որ եթե Մեսրոպն ու Մեսրոպյանք մեզ սովորեցրին ամբողջ էությամբ փարվել ու առանց մնացորդի նվիրվել գիտության, լույսին, առաջադեմ գաղափարներին ու գաղափարախոսություններին, ապա Վարդանն ու Վարդանանք սովորեցրին մեզ կյանքն էլ չխնայել հանուն գիտության ու լույսի, հանուն նոր գաղափարների ու գաղափարախոսությունների, հանուն այն ամենի, ինչ ամփոփվում է մեկ հատիկ «Հայրենիք» բառի մեջ, որը երկար ու երկար դարեր գուցե ավելի շուտ հոգևոր Հայաստանը եղավ, սակայն որը նաև մարմնացյա՛լ, մարմնավոր Հայաստանն է այժմ՝ արդեն 60 տարի:

Դեռևս 60 տարի:

Ընդամենը 60 տարի:

Բանախոսությունից հետո սկսվում է հանդիսության գեղարվեստական բաժինը: Հոգեվոր ճեմարանի երգչախումբը, ղեկավարությամբ ճեմարանի երաժշտության դասախոս Տ. Առնոյ քին. Հարությունյանի, իր ելույթն

սկսում է «Նորահրաշ պսակաւոր» ջարակաւորի կատարումով: Այնուհետև, ճեմարանի մի խումբ սաների կողմից, ոգևորությամբ ու ապրումով, ընթերցվում են հատվածներ Եղիշե Պատրիարք Տերտերյանի «Կարմիր Չորավար» և Պարույր Սևակի «Անյռելի Չանգակատուն» պոեմներից: Գեղարվեստական բաժինն ավարտվում է հայրենի երգահան Ստ.

Ջրբաշյանի «Հայաստան» երգի կատարումով:

Հանդիսության վերջում հոգևոր ճեմարանի փոխտեսուչ Հայկապուն արքեղա Նաջարյանը հրավիրում է Վեհափառ Հայրապետին՝ օրվա տոնի առթիվ տալու իր պատգամն ու օրհնությունը (Հայոց Հայրապետի խոսքը տես էջ 7):

ՎԱՐԴԳԵՍ ՍՐԿ. ՄԿՐՏՉՅԱՆ

